

Прилог

Мешовита међународна комисија за богословски дијалог Римске Католичке Цркве и Православне Цркве

XIV пленарна седница

Саборност и примат током првог миленијума: према заједничком разумевању у служби јединства Цркве

Кјети, Италија, 16–21. септембар 2016.

„Што смо видели и чули објављујемо вама да и ви са нама имајте заједницу, а наша заједница је са Оцем и са Сином Њејовим Исусом Христом. И ово вам пишемо да радост наша буде њојшћуна“. (1Јн 1, 3–4)

1. Црквена заједница директно настаје Оваплоћењем вечног Логоса Божијег, по благовољењу Оца, Духом Светим. Дошавши на земљу, Христос је основао Цркву као своје Тело (уп. 1Кор 12, 12–27). Јединство које постоји међу Личностима Свете Тројице одражава се у међусобној заједници (*koινωνia*) чланова Цркве. На тај начин, као што је говорио Свети Максим Исповедник, Црква је икона (*eikon*) Пресвете Тројице⁶. Током Тајне Вечере Исус Христос је молио Оца: „Сачувај их у име Твоје, оне које си ми дао, да буду једно као ми“ (Јн 17, 11). То тројично јединство пројављује се у Светој Евхаристији, где се Црква моли Богу Оцу кроз Исуса Христа у Светоме Духу.

2. Од најранијих времена, једна Црква је постојала као многе локалне Цркве. Заједница (*koινωνia*) Духа Светога (уп. 2Кор 13, 13) доживљавана је како унутар сваке локалне Цркве тако и у њиховим односима, као јединство у различитости. Руковођена Духом (уп. Јн 16, 13), Црква је развила моделе поретка и различите праксе, сагласно својој природи „народа који је уведен у јединство према јединству Оца и Сина и Светога Духа“⁷.

3. Саборност је темељни квалитет Цркве као такве [као целине]. Као што је говорио Свети Јован Златоусти: „Црква значи и састанак и сабор“⁸. Сам термин долази од речи сабор (*synodos* на латинском *concilium*), чиме се првенствено означава окупљање [сабирање] епископа, под руководством Светога Духа, ради заједничког разматрања и деловања у старању (у бризи) за Цркву. У ширем смислу, тиче се активног учествовања пуноће верног народа у животу и у мисији Цркве.

---

⁶ Уп. Свети Максим Исповедник, *Mystagogia*, PG 91, 663D.

⁷ Св. Кипријан, *De Orat. Dom.*, 23, PL 4, 536.

⁸ Уп. Свети Јован Златоусти, *Explicatio in Ps 149*, PG 55, 493.

4. Термин примат односи се на првог [бити први] (*primus*, *protos*). Примат у Цркви припада њеној Глави, Исусу Христу, који је „почетак, прворођени из мртвих, да у свему Он буде први“ (Кол 1, 18). Хришћанско предање јасно показује да је у саборном животу Цркве на различитим нивоима један епископ увек признаван као „први“. Исус Христос повезује то бити „први“ са службом (*diakonia*): „који хоће да буде први, нека буде последњи од свих и свима служитељ“ (Мк 9, 35).

5. У другом миленијуму разорена је заједница Истока и Запада. Учињени су многи напори да се васпостави *кинонија* католика и православних, али безуспешно. Мешовита међународна комисија за богословски дијалог Католичке Цркве и Православне Цркве, у свом текућем раду на превазилажењу богословских разлика, разматрала је однос саборности и примата у животу Цркве. Различита разумевања ових реалности одиграла су значајну улогу у подели православних и католика. Стога је суштински важно покушати да се достигне заједничко поимање тих међуодносних, комплементарних и нераздвојивих реалности.

6. Да би се постигло поменуто заједничко разумевање примата и саборности, неопходно је проучити историју. Бог се открива у историји. Изузетно је важно да заједно богословски ишчитамо историју Литургије Цркве, духовности, институција и канона, који су увек имали теолошку димензију.

7. Историја Цркве првог миленијума је одлучујућа. Упркос неким привременим раскидима, током тог периода хришћани Истока и Запада живели су у заједници и, у том контексту, конституисане су неопходне црквене структуре. Однос саборности и примата попримао је различите облике, који би могли послужити православнима и католицима као темељни водич у њиховим напорима да васпоставе сада пуно општење.

Локална Црква

8. Једна света саборна и апостолска Црква чија је Глава Христос присутна је на евхаристијском синаксису локалне Цркве под њеним епископом. Он је председавајући (*proestos*). На литургијском синаксису епископ чини видљивим присуство Исуса Христа. У локалној Цркви (тј. у епархији, дијецези), мноштво верних и клир под једним епископом сједињени су међусобно у Христу и налазе се у заједници са Њим у сваком сегменту црквеног живота, а посебно у служењу Евхаристије. Као што поучава Свети Игњатије Антиохијски, „тамо где се појави епископ, тамо нека буде и мноштво народа (сви верни), као што тамо где је Исус Христос, тамо је и католичанска Црква“⁹. Свака локална Црква богослужи у заједници са свим другим локалним Црквама које исповедају истиниту веру и служе исту Евхаристију. Када презвитер председава на Евхаристији, локални епископ се

⁹ Св. Игњатије, *Smyrn*, 8.

увек помиње као знамење јединства локалне Цркве. На Евхаристији, *proestos* и заједница су међузависни: заједница не може да служи Евхаристију без *proestos*-а, али и он, са своје стране, мора служити са заједницом.

9. Овај однос зависности *proestos*-а или епископа и заједнице јесте конститутивни елемент живота локалне Цркве. Заједно са клиром, који је повезан са његовом службом, локални епископ дејствује као центар сабрања верних, Христовог стада, као гарант и служитељ јединства. Као сукцесор апостола, он врши своју мисију као службу љубави, пастирствујући своју заједницу и водећи је, као њена глава, у све дубље јединство са Христом у истини, одржавајући апостолску веру кроз проповед Јеванђеља и служење светих тајни. Пошто је епископ глава своје локалне Цркве, он представља своју Цркву пред другим локалним Црквама и у заједници свих Цркава. На исти начин он ту *кинонију* оприсутњује у својој Цркви. У овоме се састоји темељни принцип саборности.

Регионална заједница Цркава

11. Постоји довољно доказа да су епископи у раној Цркви били свесни тога да имају заједничку одговорност за читаву Цркву. Као што је рекао Свети Кипријан, постоји „само један епископат, проширен у хармонично мноштво великог броја епископа“¹⁰. Ова свеза јединства изражена је у потреби да најмање тројица епископа учествују у рукоположењу (*cheirotonia*) новог епископа¹¹; такође је била евидентна у многобројним сусретима епископа на саборима или синодима да би разматрали заједничка питања доктрине (*dogma, didaskalia*) или практична питања, као и у њиховим честим разменама посланица и у међусобним посетама.

12. Већ током прва четири века формирала су се различита груписања епархија у одређеним регионима. *Protos*, први међу епископима једног региона, био је епископ првог трона, митрополије, и његова служба митрополита увек је била повезана са његовом катедром. Васељенски сабори су додељивали поједина права [прерогативе] (*presbeia, pronomia, dikaia*) митрополиту, увек у оквиру саборности. Тако Први васељенски сабор (Никеја, 325. године), иако је тражио од свих епископа једне провинције да лично учествују или се написмено сагласе са епископским избором и хиротонијом — што је саборски акт *par excellance* — приписује митрополиту право

¹⁰ Св. Кипријан, *Ep.* 55, 24, 2; уп. такође „*episcopatus unus est cuius a singulis in solidum pars tenetur*“ (*De unitate*, 5).

¹¹ 4. канон Првог васељенског сабора (Никеја, 325): „Епископ свакако треба да се поставља од свих епископа провинције. Ако, пак, то буде тешко, или због хитне потребе, или због даљине пута, нека се на сваки начин тројица /епископа/ саберу на једном месту, а одсутни нека дају писмени пристанак. Тада нека се приступи рукоположењу. Потврда (*kyros*) тог догађаја припада митрополиту у свакој провинцији“. Уп. такође 1. апостолски канон: „Епископа нека хиротонишу двојица или тројица епископа“.

потврђивања (*kyros*) избора новог епископа¹². Четврти васељенски сабор (Халкидон, 451. године) поново подсећа на права (*dikaia*) митрополита — инсистирајући на чињеници да та служба буде црквена, а не политичка¹³ — баш као и Седми васељенски сабор (2. никејски, 787. године)¹⁴.

13. Тридесет четврти апостолски канон даје канонски опис односа *protosa*-а и других епископа једног региона: „Епископи свакога региона (*ethnos*) треба да знају првога (*protos*) између њих и да га сматрају главом (*kephale*), и ништа више од припадајућег да не предузимају без његовог знања (*gnome*), него сваки нека чини само оно што се тиче његове епархије (*paroikia*) и њој подручних места. Али ни он (*protos*) нека не чини ништа без знања свих. Јер тако ће бити једнодушност (*homonoia*) и прославиће се Бог, кроз Господа, у Светоме Духу, Отац и Син и Свети Дух“¹⁵.

14. Митрополитанска институција је једна форма регионалне киноније локалних Цркава. Касније су развијене и друге форме, тј. патријаршије које су обухватале различите митрополије. И митрополит и патријарх били су дијацезални епископи са пуном епископском влашћу у својим епархијама. О питањима која су се тичала њихових митрополија или патријаршија, ипак, морали су да делују у сагласности са својом браћом епископима. Овај начин деловања је у самом корену синодалне институције, у строгом смислу речи, као регионални сабор епископа. Те синоде сазивао је и њима је председавао митрополит или патријарх. Он и остали епископи деловали су у међусобној комплементарности и били су одговорни сабору.

Црква на универзалном (васељенском) нивоу

15. Између четвртог и седмог века почиње да се признаје поредак (*taxis*) пет патријаршијских столица, утемељен и санкционисан на васељенским саборима, са римском столицом која је заузимала прво место и имала примат части (*presbeia tes times*), за којом су следиле катедре Цариграда, Александрије, Антиохије и Јерусалима, у овом прецизном реду, сагласно канонском предању¹⁶.

¹² Први васељенски сабор (Никеја, 325), канон 4. и канон 6: „Ако неко постане епископ без сагласности митрополита, Велики Сабор одлучује да такав не буде епископ“.

¹³ Четврти васељенски сабор (Халкидон, 451), канон 12: „Градови који су царским граматама одликовани именом метрополе, нека, заједно са епископима, који управљају Црквама тих градова, уживају само част, да би се сачувала права правим (*kata aletheian*) митрополијама“.

¹⁴ Седми васељенски сабор (Никеја, 787), 11. канон додељује митрополитима право да номинују економе у њима потчињеним епархијама, уколико локални епископи то не чине.

¹⁵ Уп. Антиохијски сабор (327. године), 9. канон: „Епископи сваке епархије треба да признају првопрестолног епископа метрополе“.

¹⁶ Уп. Први васељенски сабор (Никеја, 325), 6. канон: „Нека се чувају стари обичаји Египта, Либије и Пентапоља, према којима епископ Александрије има власт над свим тим областима, пошто сличан обичај постоји и у односу на епископа Рима. Слично томе, и у

16. На Западу је примат римске столице, особито почев од четвртог века, разумеван у односу на улогу Петра међу апостолима. Примат римског епископа међу епископима постепено је тумачен као посебно право које му припада као наследнику Петра, првог међу апостолима¹⁷. Такво схватање није усвојено на Истоку, који је по том питању имао другачије тумачење Писама и Отаца. Наш дијалог се може вратити овој теми касније.

17. Када би нови патријарх био изабран на једну од пет катедри у *taxis*-у, постојала је уобичајна пракса да овај пошаље писмо свим осталим патријарсима, објављујући свој избор и додајући једно исповедање вере. Та „писма киноније“ дубоко су изражавала канонску везу киноније међу патријарсима. Уносећи име новог патријарха, према правилном поретку, у диптихе својих Цркава, који се читају током Литургије, остали патријарси су признавали његов избор. *Taxis* патријаршијских катедри налазио је свој највиши израз у служењу Евхаристије. Сваки пут када се двојица или више патријараха саберу да служе Евхаристију, они заузимају места према *taxis*-у. Та пракса је пројављива евхаристијску природу њихове киноније.

18. Од Првог васељенског сабора (Никеја, 325. године) па надаље, највећа питања која су се тичала вере и канонског поретка Цркве разматрана су и решавана на васељенским саборима. Иако римски епископ није учествовао лично ни на једном од тих сабора, сваки пут су га представљали његови легати или би се он саглашавао са саборским закључцима *post factum*. Црквено разумевање критеријума за рецепцију једног сабора као васељенског, развијало се током првог миленијума. Подстакнут историјским околностима, Седми васељенски сабор (Други никејски, 787. године), на пример, дао је детаљан опис критеријума [рецепције], онако како су се некада разумевали: сагласност (*symphonia*) поглавара Цркава, сарадња (*synergeia*) римског епископа, и пристанак (*symphronountes*) осталих патријараха. Сваки васељенски сабор мора имати свој адекватан број, следејући претходним васељенским саборима, а његово учење мора бити у сагласности

Антиохији, и у другим провинцијама, прерогативи /права првенства/ (*presbeia*) Цркава нека буду очувани“. Други васељенски сабор (Цариград, 381), 3. канон: „Нека епископ Цариграда има примат части (*presbeia tes times*) после епископа Рима, јер је овај нови Рим“. Четврти васељенски сабор (Халкидон, 451), 28. канон: „Престолу старога Рима, који је био царствујући град, Оци су с правом доделили првенство (*presbeia*). Потакнути истим циљем, 150 најбогољубљенијих епископа доделили су једнако првенство најсветијем престолу Новога Рима, просудивши да град, који је почастован царем и сенатом и који ужива првенство једнако старом царском Риму, треба да се и у црквеним стварима узвеличи као и онај, заузимајући друго место, после њега“. Овај канон никада није прихваћен на Западу. Трулски сабор (692), 36. канон: „Обнављајући оно што су озаконили 150 Светих Отаца, сабраних у овом богочуваном и царском граду, и 630 сабраних у Халкидону, одређујемо да цариградски престо треба да ужива првенство једнако старом царском Риму, треба да се и у црквеним стварима узвеличи као и онај, заузимајући друго место, после њега. За њим нека буде престо Александрије, а иза њега јерусалимски престо“.

¹⁷ Уп. Јероним, *In Isaiam* 14, 53; Лав, *Sermo* 96, 2–3.

са доктрином претходних сабора¹⁸. Рецепција Цркве као целине је увек био коначни критеријум васељенскости једног сабора.

19. Током векова подношене су бројне апелације епископу Рима, такође и са Истока, по дисциплинским питањима, као што је свргавање епископа. На сабору у Сардици (343. године) учињен је покушај да се утврде правила за ову процедуру¹⁹. Сардика је прихваћена на Трулском сабору (692. године)²⁰. Сардички канони су одредили да се осуђени епископ може жалити [извршити апелацију] римском епископу, а да овај, ако то процени потребним, може наредити обнову процеса [might order a retrial], кога морају водити епископи из суседних провинција поменутог епископа. Апелација дисциплинског карактера упућиване су и цариградском трону²¹ и другим катедрама. Све апелације главним катедрама третиране су увек на саборски начин. Апелације римском епископу које су долазиле са Истока изражавале су кинонију Цркве, али епископ Рима није имао канонску власт над источним Црквама.

Закључак

20. Током читавог првог миленијума Црква је и на Истоку и на Западу била јединствена у очувању апостолске вере, одржавању апостолске сукцесије епископа, у развијању синодалних структура нераскидиво повезаних са приматом, и у разумевању власти као службе (*diakonia*) љубави. Иако је јединство Истока и Запада повремено бивало нарушавано, епископи Истока и Запада били су свесни да припадају једној Цркви.

21. Ово заједничко наслеђе теолошких начела, канонских мера и литургијских пракси првог миленијума представља неопходну референтну тачку и моћан извор надахнућа како за католике тако и за православне, док улажу напор да исцеле рану њихове поделе на почетку трећег миленијума. На основу ове заједничке баштине, обе стране морају промислити како примат, сабор и њихов међусобни однос могу бити конципирани и вршећи сада али и убудуће.

¹⁸ Уп. Седми васељенски сабор (Други никејски, 787): J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, XIII, 208D–209C.

¹⁹ Уп. Сардички сабор, канони 3 и 5.

²⁰ Уп. Трулски сабор, 2. канон. Слично, Фотијев сабор из 861. године прихвата сардичке каноне, као оне који признају касационо право римском епископу у случајевима који су већ суђени у Цариграду.

²¹ Уп. Четврти васељенски сабор (Халкидон, 451), канони 9 и 17.

Литература

- Васиљевић, М. (2016). *Дневник са Сабора*. Лос Анђелес.
- Joint International Commission for Theological Dialogue between the Roman Catholic Church and the Orthodox Church, *Synodality and Primacy during the first millennium: towards a common understanding in service to the unity of the Church*. Преузето 30. 09. 2016. са http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pc_chrstuni_doc_20160921_synodality-primacy_en.html
- Матић, З. (2009). Минхенски документ (1982) — еклисиолошка начела дијалога Православне и Римокатоличке Цркве. *Саборносѝ*, 3, 145–158.
- Матић, З. (2013). *Да истиинујемо у љубави. Званични дојословски дијалој Православне и Римске Католичке Цркве*. Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије браничевске.
- Матић, З. (2014). Примат у Цркви. Званични став Руске православне Цркве и наставак православно-католичког дијалога. *Саборносѝ*, 8, 53–67.